

AZERBAYCAN VE ANADOLU'DA SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK BİR TEŞKİLAT OLARAK AHİLİK

Yrd. Doç. Dr. Naile ASKER*

ÖZ

Yerleşik şehir hayatında farklı meslek ve sanatların gelişimi, ortak pazar ve gelir dairesinin etkisiyle şehir tacirleri, esnafları ve sanatkârları Ahî adı verdikleri genel bir teşkilat etrafında örgütlenmişlerdir “Ahî ” sözünün Arapçadan çevirisi “kardeşim” olarak bilinse de daha çok bu sözün mecaz anlamı dikkate alınmış ve “yiğit”, “cömert” gibi sıfatlarla hatırlanmıştır. Ahîlik tarihine kısaca bakılacak olursa çelişkili bilgilerin varlığı ile karşılaşılacaktır. Nitekim bazı tarihçi ve halk bilimcilerine göre Ahîlik, gerçek ismi Şeyh Mahmut Hoyi olan Ahî Evran'la (1169-1262) başlarken, bazılarının göre de bu örgütün yaşı daha eskilere dayanmaktadır. Ünlü Şark bilimci ve tarihçi Agafangel Krimski Ahîlik'i Türkistan kökenli bir sosyal dayanışma ve kontrol hareketi olarak nitelendirmiş, örgütlenmenin XII. yüzyılda Türkistan'dan Azerbaycan'a ve oradan da Anadolu'ya geçtiğini belirtmiştir. XII-XIII. yüzyıllarda Azerbaycan Türkleri arasında Gence'de ve bugünkü İran Azerbaycan'ı şehirleri olan Hoy, Huvay ve Tebriz'de Ahîlik çok yaygınlaşmıştı. Ahî Evran da aslen Hoy'ludur. Onun dedelerinin XI. yüzyılda İran'a gelmiş Türkmen'lerden olduğu da bilinmektedir. Ahî Evran 1207'de Kayseri'ye gelerek tabakhane açmış ve o dönemde Azerbaycan'dan Moğol istilasından kaçarak buraya gelmiş tacir, esnaf ve sanatkârlarının da iştirakiyle Anadolu'da Ahîlik'in temelini atmıştır.

Bu çalışmada Ahîlik, bir sosyo-kültürel ve ekonomik teşkilat olarak ele alınmış, zaman-zaman siyasetleşen ve tasavvufa kayan yönlerine de temas edilmiştir. Ayrıca Ahîlik'in tarihi, gelişimi ve üstlendiği görevler hakkında da bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Anadolu, Ahîlik, Ahî Evran, Kayseri, esnaf, sanatkâr, teşkilat

AKHISM AS A SOCIO-CULTURAL AND ECONOMIC ORGANIZATION IN AZERBAIJAN AND ANATOLIA

ABSTRACT

The development of different professions and the arts in built city life with the impact of common market and income circle city traders, shopkeepers and craftsman began to unite around the general name - Ahi organization. Although the meaning of "Ahi" word is known as "bro" in Arabic, more metaphoric meanings of this word was considered as "valiant", "generous". If you put a brief overview of the history of Ahi we able to find full of contradictions information. According to some historians and folklorists Akhism begins with Ahi Evran which is the real name Sheikh Mahmud Hoi (1169-1262) and according to others the age of this organization is based on more ancients. Famous song scientists and historians Agafangel Krimski has been described Akhism as a social solidarity and control movement belonging to Turkestan origin and stated that this organization crossed from Turkestan to Azerbaijan and from there to Anatolia in XII century. Akhism was very widespread among Azerbaijani Turks in Ganja and today's in the cities of Iran Azerbaijan as Hoi, Huvay and Tabriz in XII-XIII centuries. Ahi Evran is also originally from Hoi. His grandfathers also known as Turkmen which have come to Iran in XI century. Ahi Evran came to Kayseri and has

---

* Azerbaycan MBA Folklor Enstitüsü, Dede Korkut Anabilim Dalı, qaracantali@live.com

opened a leather workshop in 1207 and with the participation of merchants, tradesman and craftsmen which fled from Azerbaijan by Mogul invasion founded Akhism in Anatolia.

In this paper Akhism will be discussed as a socio-cultural and economic organization, politicized and floating aspects to the Sufism will be contacted. Also Akhism's history, development, and information about the undertaken tasks will be given.

Keywords: Azerbaijan, Anatolia, Akhism, Ahi Evran, Kayseri, tradesmen, craftsmen, organizations

Giriş

İslam'ın yaygınlaşmaya başladığı VII-VIII. yüzyıllardan başlayarak yeni yapıda dinî, sosyo-kültürel kurumlar kurulmağa başlandı. Yiğitlik, cömertlik, adalet, mertlik gibi özellikleri kendinde birleştiren kurumlardan biri de Fütüvvet harekâtı idi. Fütüvvet harekâtı İslam'ın ortaya çıktığı ilk yüzyıllardan başlayarak Suriye, İrak, İran, Azerbaycan, Türkistan, Endülüs, Kuzey Afrika, Mısır gibi bölgelerde geniş yer bulmuş ve halkın çeşitli kesimlerinin manevi değerlerini yansıttığından yayıldığı tüm bölgelerde büyük ün kazanmıştı.

Türklerin İslam'ı kabul etmesiyle Türk soyuna özgü olan kahramanlık, yiğitlikle birleşmiş İslam ahlakı yeni cereyan ve harekâtlara neden olmuştu. Bu harekâtlardan en yaygın ve meşhuru Fütüvvet harekâtının devamı niteliğinde olan Ahîlik idi. Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle yerleşik şehir hayatında farklı meslek ve sanatların gelişimi ve ortak pazar ve gelir dairesinin etkisiyle şehir esnaf, tüccar ve sanatkârları örgütlenmeye, birleşmeye başlamıştı. Yeni şekillenmeğe başlayan söz konusu kurumlardan biri de ilerleyen süreçte Orta Asya'dan Balkan'lara kadar büyük bir coğrafyada ve genellikle Türkler arasında yayılan Ahîlik olmuştur.

Ahîlik zamanının sosyo-kültürel gerçekliğinden doğmuş, eski Türklerde olan alplik, erenlik geleneğinin İslam ahlâkıyla buluşmasıyla oluşmuş, ideal olarak tasavvufa dayalı ve ahlaki değerlere önem veren bir teşkilattı. Yayıldığı toplumlarda ekonomik, sosyal, askerî, kültürel vs. fonksiyonlar yerine getiren, meslek insanlarını ve sanatkârları bir çatı altında toplayan büyük bir kurum idi. Bu ideolojinin özünde hümanizm, sosyal beraberlik, sosyal adalet bulunmaktaydı.

1. Ahîlik teşkilatının kurulması

Ahîlik tarihine kısaca bakıldığında çelişkilerle dolu bilgilere rastlanmaktadır. Bazı tarihçi ve halkbilimcilere göre Ahîlik gerçek ismi Şeyh Mahmut Nasreddin Hoyi olan Ahî Evran'la başlarken, bazılarına göreyse bu kurumun yaşı daha eskilere dayanmaktadır. Ünlü şarkbilimci ve tarihçi Agafangel Krımski, Ahîlik'i Türkistan kökenli bir sosyal dayanışma ve kontrol harekâtı olarak nitelendirmiş, örgütlenmenin XII. yüzyılda Türkistan'dan Azerbaycan'a ve oradan Anadolu'ya geçtiğini belirtmiştir (Крымский 1981: 243). XI. yüzyıl yazılı yapıtlarından olan "Kabusnâme"de de Ahî civanmertlerin davranışlarına ayrı bir bölüm ayrılmıştır (Keykavus 1975: 139-161).

XIII. yüzyıldan başlayarak Anadolu'dan Orta Doğu ve Kafkaslara kadar büyük bir coğrafyada yayılan Ahîlik'in, uzmanlara göre ilk birlikleri X-XI. yüzyıllarda Orta Asya'da kurulmuştur. XI. yüzyıl gibi erken bir evrede dahi Urmiyeli Ahî Ferec, Ahî Eminateddin Mahmud ibni Yusuf Gacar ve birçok Ahî'lerin varlığından haberdar olabiliyoruz. XII. yüzyılda ise Tebriz uleması, mürşitleri olan Sadeddin Mahmud Abülkasım oğlu Tebrizi de Ahî olmuş idi. XII-XIII. yüzyıllarda Azerbaycan Türkleri arasında Gence'de ve bugünkü İran Azerbaycan'ı şehirleri olan Hoy, Huvay ve Tebriz'de de Ahîlik çok yaygınlaşmıştı.

Ahîlik'in, bir teşkilat niteliğinde ortaya çıkmadığı çok daha erken dönemlerde Yakın-Orta Doğu'da ve aynı zamanda Azerbaycan'ın bazı büyük şehirlerinde sanatkâr birliklerinin var olduğu görülmektedir. Fikrimizce, ekonomik yapısı olmuş bu sanatkâr birliği geleneklerinin Ahîlik'in oluşmasında ve şekillenmesinde önemli derecede etkisi ve katkısı olmuştur. IX. yüzyıldan başlayarak Azerbaycan'ın bazı büyük şehirlerinde de esnaf ve sanatkâr "kardeşlikleri"nin (birliklerinin) teşkilatlanarak faaliyette buldukları tarihî bir gerçekliktir. Bu savımızın en önemli kanıtlarından biri de Orta Çağ Azerbaycan şehirlerinde "sanatkâr kardeşlikleri"ne âit olan kuyumcular, kumaşçılar, fırıncılar, boyacılar, silah üretenler, debbağlar, kasaplar, papakçılar, çömlekçiler, saraçlar, sandıkçılar, bakırcılar, demirciler, nalbantlar çarşılarının olması ve bu sanatların her hangi biri ile uğraşmak isteyen sanatkârın mutlaka o "sanatkâr kardeşliği"ne girmesinin önem taşımasıdır.

Ahîlik dinî, sosyo-siyasi özelliğiyle beraber, sanat ve meslek sahibi kişileri bir çatı altına toplayarak mükemmel bir teşkilat yapısına sahip popüler kuruma dönüşmeyi başarmıştır (Ehmed, 2012:151-152).

"Asya'dan gelme sanatkâr ve tüccar Türklerin, yerli tüccar ve sanatkârlar karşısında tutunabilmeleri, onlarla yarışabilmeleri, ancak aralarında bir teşkilat kurarak dayanışma sağlamaları, bu yolda iyi, sağlam ve standart mal yapıp satmaları ile mümkün olabilirdi (Çağatay 1974: 59).

1.1. Ahî Evran

Ahî Evran adı ile meşhur zat Şeyh Nasreddin Mahmud bin Ehmed el-Xoyidir. Ahî Evran, 1169 yılında Kuzey Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuştur. Onun dedelerinin XI. yüzyılda İran'a gelmiş Türkmenlerden olduğu da bilinmektedir. Eğitim için Horasan'a giderek Fahreddin Râzi'den din ve kelâm dersleri almıştır. Fahreddin Râzi'nin büyük kelâm âlimi olması, Şeyh Nasreddin Mahmud'un ondan tasavvufi bilimleri öğrendiği fikrine de neden olmaktadır. Mükemmel tasavvufi eğitimini ise Horasan ve Maveraünnehir'de Yesevi dervişlerinden almıştır. Şeyh Nasreddin Mahmud Hac ziyareti zamanı Şeyh Evhedüddin Kirmani ile tanışarak, onun müridi olmuştur. Ahî Evran, şeyhi Evhedüddin Kirmani'nin kızı Fatma ile evlenerek aile bağları kanalından da şeyhine bağlanmıştır. Uzun eğitim ve talim aldıktan sonra Ahî Evran, Şeyh Kirmani ile birlikte Abbasi halifesi Nasır Lidinillah tarafından Anadolu'ya Ahîlik teşkilatını kurmak göreviyle gönderilmiştir.

Ahî Evran 1207'de Kayseri'ye gelerek tabakhane açmış ve o dönemde Azerbaycan'dan Moğol istilasından kaçarak buraya gelmiş tacir, esnaf ve sanatkârlarının da iştirakiyle Anadolu'da Ahîlik'in temelini atmıştır.

Kısa sürede Anadolu'da çok büyük ün kazanan Mahmud Hoyi burada esnafları, sanatkârları, tüccarları toplamış, onlara özel nasihatler vererek Ahî teşkilatını kurmuş ve civanmertlere dair bilgileri yaymaya başlamıştır. Anadolu'da yeni faaliyete başlamış Ahî'ler onu kendilerine Şeyh olarak kabul ederek kendisine "Ahî Evran" adını vermişlerdir. Şeyhi ve kayınpederi Şeyh Kirmani'nin vefatından sonra Kayseri'de kısa bir süre yaşadktan sonra Mahmud Hoyi, önce Konya'ya, daha sonra ise Kırşehir'e gitmiştir. O, burada Ahîlik'in teorik ve pratik temellerini bilimsel açıdan hazırlamış ve bu konuda birçok değerli eserler yazmıştır: "Metâliu'l-İman", "Menahüci seyfi", "Tabsiretü'l-Mübtedi ve Tezkiretü'l-Münheci", "Yezdani-şinaht", "Müridi'l-Kifaye", "Âğâzu-ênâm", "Medhi-fakru Zemmi-dünya", "Risâleyi-arz", "Mukatebat Beyne Sadruddin Konevi", "Cihadnâme", "Letâif-i Hikmet", "Mürşidü'l-Kifaye", "Tercüme-i Elvah-ı İmadi", "Et-Teveccühü'l-Etemm" vb. söz konusu eserlerdendir.

Ahî Evran "Mürşidü'l-Kifaye" ve "Yezdani-şinaht" eserlerini Selçuklu sultanı Sultan Aleaddin Keykubad'a takdim etmiştir.

Şeyh Nasreddin Moğol işgaline karşı askerî ve siyasi mücadeleler vererek, bu uğurda canını feda etmiştir. Nitekim, Doksan üç yaşında iken onun büyük nüfuzundan korkan Moğolların ısrarlı isteklerine karşı koyamayan Kırşehir emiri Nureddin Caca tarafından 1262 yılında Kırşehir'de idam edilmiştir. Lakin Ahî Evran'ın kurduğu bu teşkilatın faaliyeti birkaç yüzyıl boyunca Orta Doğu, Anadolu ve Azerbaycan'da devam etmiştir.

Ahî Evran kendi konuşmalarında "Ey Ahî kardeşim! Alış-veriş bilimini bilmeyen haram lokmadan hilas olamaz. Haram lokma yiyen ise ibadetlerinin sevabını bulamaz. Zahmeti her zaman boşa gider. Sonunda büyük azaba tutulur ve peşman olur." (<http://az.wikipedia.org/wiki/%C6%8Fxilik>) – dermiş. O, gittiği her yerde bütün esnafı bir araya toplayarak verdiği nutuklarıyla nasihatleriyle helal, doğru, dürüstlükten yana olmaya davet etmiştir.

2. Ahî'ler ve Ahîlik

"Ahî" sözünün Arapçadan çevirisi "kardeşim" olarak bilinse de daha çok bu sözün mecaz anlamı dikkate alınmış ve genellikle "yiğit", "cömert" gibi sıfatlarla hatırlanmıştır. Bundan başka, Divanı-Lügati't-Türk'te eli açık, cömert, sahavet sahibi kimse manasında kullanılan "akı" sözü olduğu bilinmektedir (Kaşğari 2006: 154). Eski Türkçeden gelmiş "akı" sözünün zamanla "Ahî" olarak söylenmeğe başladığını, Ahî'nin akı kelimesinden doğduğu fikrini savunanlar da olduğunu da belirtmeliyiz.

Ahî teşkilatı faaliyete başladığı ilk yıllarda sadece debbağ, saraç ve kunduracıları kapsamaktaydı. Daha sonraki yıllarda hızla gelişerek bütün esnafı içine alan sosyal ve ekonomik teşkilat haline dönüşmüştür. Zamanla ekonomik ve coğrafi konumlarının güçlendiren Ahî'ler ayrı ayrı sanat kolları şeklinde örgütlenmeye başlamışlardır. Mesleklerle

göre birlikler meydana getirerek, bağlı buldukları birliğin zaviyelerini oluşturdular. Ahîlik'te her mesleğin kendi piri vardı. Bu zaviyeler arasındaki münasebetleri Büyük Meclis sağlardı. Anadolu'daki bütün meslek birlikleri-zaviyeleri Kırşehir'de bulunan Ahî Evran zaviyesine bağlıydı. Ahî Evran'ın halifesi bütün zaviyelere bağlı Ahî'lerin piri olarak kabul edilirdi. Meslek kollarına göre ayrılan Ahî birliklerinin her birinin kendi zaviyesi inşa ediliyordu. Zaviyeler yapılırken tüccarların, misafirlerin her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmaktaydı.

O dönem Anadolu şehirlerinin ortak özelliklerini de göz önüne alırsak, her meslek kolunun kendine ait bir çarşısının bulunduğunu söyleyebiliriz. O esnafın yönetiminden sorumlu olan idare kurulunun ve zaviye başkanının da çalışma odaları çarşı içinde bulunurdu. Belirli meslek çarşısı olmasının yanı sıra burada acil ihtiyaç duyulan mesleklerden de dükkân sahipleri bulunabilirdi. Örneğin fırıncı, berber, nalbant gibi meslek sahipleri her hangi bir zaviye içinde dükkân açabilirdi.

Her meslek kolunun kendine has bir sancağı ve alemdarı vardı. Genel olarak bu sancak yeşil atlastan olup, üzerine ayetler yazılır, kırmızı-beyaz ipekten bir kordonun ucunda o esnafın alameti, amblemi bulunurdu. Nalbantların alameti bir gümüş nal, kunduracının ise bir çift patikti (Gürata 1975: 102).

2.1 Ahîlik faaliyetleri

Ahîlik teşkilatına girebilmek ve daha yüksek mertebeye yükselebilmek için belirli aşamalardan geçmek gerekirdi. Bir aşamadan diğer bir üst aşamaya geçme ise özel törenlerle gerçekleştirilirdi. Bu törenlerde Ahîlik'le bağlı kural ve talimatlarda geniş yer verilmekteydi.

Ahî teşkilatına kabul, kurala uygun olarak iki aşamalıydı. İlk aşamada birliğe girmek isteyen esnaf bunun için uygun Ahî birliğine müracaat etmeliydi. Bu zaman müracaat eden adam "yiğit" ve ya Sufi'lerde denildiği gibi "talip" olarak adlanmaktaydı. İkinci aşamada yiğitte Ahîlik'in prensiplerine uygun özelliklerin olup-olmadığı ciddi olarak araştırılırdı. Müracaatına olumlu cevap verilenler için özel tören yapılırdı. Törenden önce Ahîlik'e başvurusu kabul edilen aday tıraş edilir, sonra ise ona hırka ve şalvar giydirilir, beline ise kurşak (zünnar) bağlanırdı. Törenden sonra helva pişirilir, bu helva komşu şehirlerdeki esnaflara dağıtılarak adayın Ahî olduğu haberi verilirdi. Ahîlik'e ilk giren kişi – talip (aday), sonra nim-tariyk (yola giren), en son mertebede sahip-tariyk (yol sahibi) aşamalarından geçmeliydi (Azerbaycan 1980: 248).

Ahîliğe kabul ve meslek basamaklarıyla daha üst makamlara geçişle bağlı yapılan törenlerde ilginç meselelerden biri de taliplerin yürüyüşleri ve şeyh karşısında duruşları ile ilgilidir. Yürüyüş zamanı önce sağ ayak atılır, sonra sol ayak onun yanına getirilir ve sağ ayağın başparmağı sol ayağın başparmağının üzerine koyulurdu. Eller ise yine sağ el üste gelecek şekilde ve parmakları düz tutup uzatarak göğsünde çapraz şekilde koyulurdu. Bu duruş niyaz duruşu olarak adlandırılırdı. Bu şekilde duruş sonradan Ahî'lerin bütün

törenlerinde uygulanmağa başladı. Aynı zamanda Bektaşilik ve Mevlevilikte de bu duruş şekli yaygınlaştı.

Ahî birlikleri ekonomik olarak serbestti, kendi bütçesi ve sandığı olan bir teşkilattı. Bu sandıktan zaviyelerde çalışanlara, belirli işlerde görevlendirilenlere, seferde olan tüccarın veya her hangi bir nedenle seferde olan esnafın ailelerine maaş ödenirdi. Ahî esnaf birlikleri bugünkü anlamıyla söylersek, emekli maaşı, yetim ve dul maaşı veren, şehirleşme, yol yapımı, ev tamiri, çeşme yapımı gibi belediye hizmetleri sunan, bundan başka günümüz banka görevini de yapan bir bütçeye sahipti. Yardımlaşma ve sosyal güvence kaynağı olan bütçe ile maddi durumu kötüleşen esnafa, sakat ve hastalara yardım edilirdi. Tüm harcamalar yapıldıktan sonra arta kalan para esnafa kredi olarak verilirdi.

Ahîlerin geniş tasvirini veren seyyahlar onların fizik olarak güçlü olduklarını, kemerlerinde uzun hançer taşıdıklarını yazarlardı. Marakeş’li seyyah İbni Batuta Sefernâme’sinde Ahîler hakkında bilgi verir: “Onlar bütün Türkmen ve Rum vilayetlerinde, her köyde ve her şehirde yaşarlardı. Ve dünyada gariplere onlar kadar candan yaklaşan, açları doyurmak için onlar kadar çalışan, muhtaçların derdine onlar kadar kalan, zalimlerin ellerini kesen adamlar bulmak mümkün değil. Gençler, bekârlar ve yalnız adamlar arasından öz adaylarını seçen insanlara Ahîler denir” (İbn Battûta 2004: 312). Ahîlerin özel musikisi, giysileri ve silahları vardı. Genç Ahîler koyu lacivert şalvar, yeşil kemer giyer ve hançer kuşanırlardı.

“Ahîlik İslam inancıyla Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşünce sistemidir. Bu düşünce sisteminde insan sistemin ortasına oturtulmuş olup, herşey onun dünya, âhiret mutluluğu için düzenlenmiştir. Hiçbir şeye eşref-i mahlukat kabul edilen insandan daha fazla değer verilemez. Bu anlayış Ahîlik’in bütün faaliyetlerinde hâkim olan bir unsurdur” (Ekinci 1991: 17).

2.2. Ahîlik teşkilatının ahlak ve disiplin kuralları

Ahîlik teşkilatının kendi anayasası seviyesinde ahlâk kaideleri belirlenmişti. Sosyal hayatta, toplum içinde uygulanan, su içerken, yemek yerken, hamama giderken, alışveriş yaparken vb. nasıl davranmaları gerektiği bu kurallarla dengeleniyordu. Bu kaidelerin toplamı bazı kaynaklarda 740 olarak gösterilmektedir. Ahîlik’in üst seviyelerine ulaşanların bu kaidelerin hepsini, yeni başlayan bir Ahî’nin ise bu kaidelerden en az 124’ünü bilmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Ahîler arasında iş ahlakına çok ciddi yaklaşılmış, usta, kalfa, çırak ilişkisi sürdürülmüştür. Bu ilişki manevi bağlarla birbirine bağlanmakta ve idare heyetinin gözetiminde devam etmekteydi. Ahî Baba vekilleri yalnız ustanın değil, kalfa ve çırakların da haklarını korumakta vekildi. “Eti senin, kemiği benim” düşüncesiyle ustanın yanına verilen çırak, sanatta ilerler, zamanla kalfa ve usta olurdu. Ahî teşkilatının ciddi disiplin

içerisinde yönetildiğine örnek olarak ilginç bir yöntemi göstermek yeterlidir: Çırağların işlediği suçlardan dolayı bazen onun ustasına ceza verilir.

Ahî Baba vekili ayrıca Ahî'lerin dinî lider görevini üstlenmekteydi. Zaten Ahî ahlâkında çalışmak da bir ibadet biçimiydi. Onun için iş yerlerini hem de ibadet yerleri olarak görürlerdi. Ahîlik'te esnafın çalıştığı dükkân ve atölyeler zaviye, tekke, hatta cami kadar kutsaldı. Helallik ve dürüstlük, cömertlik ve kanaat Ahî'nin Hak kapısı kadar kutsal olan çalışma değerleridir. Ahîlik'te gerçek gaye helal kazançtır. Her sabah çarşıda dükkânlar açıldığı zaman biri herkes için yüksek sesle dua eder, sonra dükkânlar "besmele" ile açılırdı. Hileli, çürük iş yapmak, genel tespitle biçilen fiyattan fazla istemek, taklitçilik yapmak suç sayılır, bozuk terazi kullananlar cezalandırılır, kalitesiz mal tespit edildiğinde hemen tezgâhlardan toplatılır, satan ve üretenler meslekten uzaklaştırılırdı.

Sonuç

Selçuklu Sultanlığı döneminde Azerbaycan'da ve Anadolu'da Rönesans dönemi yaşayan Ahîler bu hânedanın destek ve hoşgörüsü sayesinde büyük ilerleme kaydetmişlerdir. Sivil nüfusun silah taşıma izni olmadığı dönemlerde bile Selçuklu sultanları Ahî'lere hançer taşımak için izin vermişlerdi. Ahîler aynı zamanda Selçuklu döneminde sosyal güvenliği sağlamakta "Şurta" (günümüz polisi) örgütüne yardım etmekteydiler. Bundan başka Selçuklu törelerine göre, her hangi bir nedenden dolayı ülkede hükümdar bulunmadığı takdirde Ahîler devleti yönetebilmekteydiler. "Ahî kudreti ölçüsünde gelen gidene ağırlar, giydirir, altına binek çeker, davranışları, buyrukları, aynen bir hükümdarı andırır" (İbn Battûta 2004: 336).

Ahî insan idolü ve insan hayali Sufî'lerin "insan-ı kâmil" tipine yakındı. Ahî'nin yetişmesi, mesleki ve dinî eğitimi toplum için doğru, dürüst, helal yiyen, harama el sürmeyen insanın yetişmesi demektir. Ahî'ler, nefsin terbiye etmekle, kendini derk etmekle bilim, akıl ve irade yolu ile kâmileşerek amaçlarına ulaşacaklarına inanıyorlardı. Ahîlik'teki bu inanç ve ahlâk sistemi onları tasavvufi inançlarla bağdaştırıyordu.

Ahî'nin kâmil insan olmasının tek yolu doğruluk ve güvendi. İbn Batuta, bu davranışlarını kendi gözleriyle görüp tespit etmesini şöyle anlatır: "Ben dünyada onlardan daha güzel davranan kimse görmedim" (Bayram 1995: 133).

KAYNAKÇA

AZERBAYCAN SOVET ENSIKLOPEDIYASI, (1980), X cildde, IV c., Bakı: ASE Baş Redaksiyası.

BABAYEV, Y., (2007), **Teriget edebiyatı: sufizm, hürufizm**, Bakı: Nurlan,.

BAYRAM, M., (1995), **Ahî Evran, Tasavvufî Düşüncenin Esasları**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.

BAYRAM, M., (2001), **Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahî Evran**, İstanbul: Bayrak Matbaası.

ÇAĞATAY, N., (1974), **Bir Türk Kurumu Olarak Ahîlik**, Ankara: Ankara Üniversitesi İF Yayınları.

EBU ABDULLAH Muhammed İbn Battûda Tanci, (2004), **İbn Battûta Seyahatnâmesi** (Çeviri: A. Sait Aykut), C. I. YKY, İstanbul.

EHMED, E., (2012), **XII-XV eslerde Azerbaycanın menevi medeniyeti**, Bakı: Elm neşriyyatı.

EKİNCİ, Y., (1990), **Ahîlik ve Meslek Eğitimi**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EKİNCİ, Y., (1991), **Ahîlik**, Ankara: Sistem Ofset.

FERHAT, E., (1999), "Ahîlik ve Ahîlik Kültürünün İktisadî Hayatımızdaki Anlam ve Önemi", **II. Uluslararası Ahîlik Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: KBY.

GACAR, Ç., (1997), **Qedim ve orta esler Azerbaycanın görkemli şehsiyyetleri**, Bakı: Nicat.

GÜRATA, M., (1975), **Unutulan Adetlerimiz ve Loncalar**, Ankara:Tisa Matbaacılık.

İbn Batut'a Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahîlik (Haz. Mehmet Şeker), (1993), Ankara: Sistem Ofset.

KARASOY, Y., (2003), "Ahî Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahîlik", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 14, Konya.

KAŞĞARI, M., (2006), **Divanü Lüğat-İt-Türk**, Dörd cildde, I cild /Tercüme eden ve neşre hazırlayan: Esker R., Bakı: Ozan.

KEYKAVUS bin İskender, **Kabusname (İlyasoğlu Mercimek Ahmed)**, II cild, Tercüman

КРЫМСКИЙ, А. Е., (1981), **Низами и его современники: [К 840-летию Низами Гянджеви]**, Баку: Элм.

MEHDİ, N., (1986), **Ortaçağ Azerbaycan estetik medeniyeti**, Bakı.

NİHAT, Ç-RÜŞTÜ, Y., (2005), "Evrensel Değerler Açısında Ahî Evranın Didaktik Anlayışı ve Türk Mesleki Eğitim Sistemine Yansımaları", **I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu I**, Kırşehir.

SOYKUT, R. H., (1980), **İnsanlık Bilimi: Ahîlik**, Ankara.

TARIM, C. H., (1984), **Tarihte Kırşehir-Gülşehir**, İstanbul: Yeniçağ

Matbaası. TÜRKDOĞAN, O., (1988), **Türk Tarihinin Sosyolojisi**, Ankara:

Hasret Yayınları. <http://az.wikipedia.org/wiki/%C6%8Fxilik>